

רוביק רוזנטל

לשון אחר

על מה מעידות העדויות?

בעדותה החוזרת בפרשת טלנסקי נוקטת שולה זקן אסטרטגיה המבקשת להראות כנות ופנייה לרגש, ובה בעת מציגה את עצמה כאדם רדוף ("כולם עכשיו על הגב שלי יוצאים צדיקים, כן?") • לעומתה, בפרשת הולילנד הצטייר אהוד אולמרט כאדם דעתן, יהיר ורהוט • שתי עדויות, שני סגנונות

צולבת וזכו להקשבה דרוכה. הדרך שבה סיפרו את מה שעבר עליהם הייתה באמצעות תיאורים לא מתוככים, לעיתים באמצעות מטפורות ספונטניות, ולעדויות שנתנו הייתה חשיבות היסטורית יותר מאשר משפטית. החשיפה הנמשכת של משפטי אולמרט כולל שלב העדויות מאפשרת להציג כמה תובנות על שפתם של עדים במשפט מורכב וטעון, שבו הם עומדים בחקירה צולבת. שניים מהעדים המרכזיים במשפטים אלה היו שולה זקן ואהוד אולמרט. אולמרט העיד בסתיו 2013 בפרשת הולילנד. שולה זקן העידה לאחרונה לאורך ארבעה ימים בתיק טלנסקי שהחזיר לבית המשפט המחוזי. בתיק זה בחר אולמרט שלא לעלות הפעם לדוכן העדים. שני האנשים האלה, בתפקידם כעדים, בחרו באסטרטגיות שונות.

האסטרטגיה של אולמרט תאמה את אישיותו. אולמרט מצטייר כאדם דעתן, יהיר ורהוט, וכזאת הייתה עדותו: דעתנית, יהירה ורהוטה. הדעתנות, שהוא עצמו מצביע עליה בעדותו ("אני אדם שמביע דעות"), התגלגלה למשפטים שלכאורה אין לערער עליהם, והם היו חלק מסוד הצלחתו כאיש ציבור:

"לא קיבלתי מעולם שוחד, מאף אחד ובשום מצב, חד וחלק"; "אלו דברי הבל ושקר, ולא הייתי מעלה בדעתי לפנות אל אדם שיתן מתנה לאח שלי".

אולמרט היהיר נוקט שאלה רטורית שנועדה לזלזל בטוענים את טענות הנגד: "יכולים להגיד שאני מושחת

הדיון בשפה המשפטית מתמקד בדרך כלל באופן הטיעון של עורכי הדין. הם מביאים אל האולם נוסחאות רטוריות שעליהן עמלו קשה בימי לימודיהם, ומנציחים את השפה המשפטית, את המילון המיוחד שלה ואת התחביר המיוחד שלה. יש גם רטוריקה של נאומי סיכום, רטוריקה של פסקי דין, וקלישאות תקשורת של עורכי דין להגנה על מרשיהם או על החלטותיהם.

מעט תשומת לב ניתנת לשפתם של העדים. זו שפה הנשמעת באולם המשפט אבל איננה שפה משפטית אלא מעין שפת ביניים. העדים אינם משפטנים. הם בני אדם מן השורה שנקלעו למערכת שבודרך כלל לא הוכנו אליה כמשך חייהם. ההכנה היחידה היא העבודה עם עורכי הדין לקראת העדות, אבל במהלך העדות נדרש העד לאלתר, להגיב על תחבולות עורך הדין החוקר ולייצג את עמדתו. מסיבה זו קשה לדבר על שפת העדים כעל חטיבת שפה מובחנת, מה גם שרוב רובן של העדויות אינן זוכות לכיסוי תקשורתי ובוודאי לא לציטוט. הקהל הרחב מכיר את שפת העדים מסדרות משטרה, פשע ומשפט, אבל בדרך כלל הדיאלוגים שם בין העד ועורך הדין קצרים, נוסחתיים ומכוונים לסיוע לעלילה. העדים מוכנים היטב ומקמצים מאוד במילים. ההיכרות שלי עם משפט לא טלוויזיוני, משפט טבח כפר קאסם, חשפה קבוצת עדים מסוג אחר: ניצולי הטבח, שהתבקשו לספר מה עברו. הם לא עברו חקירה

זקן מעבירה את עיקר טיעונה לעולם הרגש: "הוא (אולמרט) היה בשבילי כמו אבא", ואפילו "כמו אלוהים". כאשר עורך הדין שמולה מעביר גם הוא את הדיון לתחום הרגש הוא נמצא בעולם שלה, וידו על התחתונה

אולמרט וזקן

צילום: פלאש 90

וחסר ערכים, אבל להגיד שאני מטומטם? אה שלי שאני כועס עליו שגרם נזק למשפחתו ושאני אקח שוחד כדי להציל אותו? זה מה שאומרים חסרי הבושה שנשענים על אדם אחר?."

השפה של אולמרט, כאמור, רהוטה ומדויקת. הוא מרשה לעצמו חריגות לשפה מעט גבוהה בנוסח "דלתי הייתה פתוחה בפניו", ופה ושם ירידה לשפת דיבור נוסח "היית מעיף אותו דרך החלון", אבל יורד מהדוכן כפי שעלה אליו, אדם הרואה עצמו עדיין במרומי החברה. עדותה של שולה זקן בעדויות החוזרות שנתנה לאחרונה בתיק טלנסקי שונה ואף ניגודית. זקן נוקטת אסטרטגיה של כנות ופנייה לרגש, מציגה עצמה כאדם רדוף ומוכה גם אם לא מסכן, בנוסח "כולם עכשיו על הגב שלי יוצאים צדיקים, כן?". היא מברלת עצמה מאולמרט לא רק בהיבט הפוליטי אלא גם בהיבט הסגנון והמעמד החברתי, ואף מחמיאה לסגנונו המתוחכם, בברכה שבאה לקלל: "הלקוח של עורך הדין (הכוונה לאולמרט, לקוחו של איל רוזובי סקי - ר"ר) הוא יותר חכם מלהשתמש במילים האלה... כבודכם באמת חושבים שהוא צריך להגיד לי 'אני אתן לך כסף ותשתקי ואל תדברי? לא, זה לא הסגנון, הרי הוא היה ראש ממשלה, זה הסגנון של ראש ממשלה?'"

במקום לחסום את נקודות התורפה שלה זקן חושפת אותן, ובכך היא מבטלת את עוצמת הפגיעה של עורך הדין החוקר אותה. המשפטים שלה רהוטים פחות, אבל נוגעים יותר. היא אומרת "אני אישה פשוטה", ומשתמשת גם באמונתה הדתית המתחזקת כדי להציג עצמה כאדם שאינו בהכרח רציונלי. גם הגיל משחק תפקיד: "המניפולציות האלה (של עורך הדין) זה לא לגיל שלי". זקן מעבירה את עיקר טיעוניה לעולם הרגש: "הוא

(אולמרט) היה בשבילי כמו אבא", ואפילו "כמו אלוהים". כאשר עורך הדין שמולה מעביר גם הוא את הדיון לתחום הרגש הוא נמצא בעולם שלה, וידו על התחמונה. ה"אהבה" לאולמרט, אומרת זקן, לא התחלפה ב"שנאה" אלא ב"צער" וב"כעס". על שאלה קשה היא מגיבה: "אתה רוצה להעליב אותי", והוא נאלץ להתקפל. עוד ועוד היא נעה בין עורך דין אחר ש"נתן לי נשיקה" אחרי העדות, לבין אחר שבא "והרגיע אותי". ברגע יוצא דופן היא חושפת מה עובר עליה כאסירה: "היום בלילה הייתה אסירה שצעקה אבא, ואבא, לא יודעת בדיוק לאיזה אבא בדיוק היא צעקה, אבל היא צעקה כל הלילה. אז בוא לא נתחיל בשעה תשע את הצעקות". השפה של זקן דיבורית אבל בהחלט לא דלה. יש בה ניצוצות של שפה גבוהה נוסח "דם ליבי שותת פה ככר כמה ימים". לפעמים עולים ביטויים מיוחדים נוסח "אהוד אולמרט הציע את זה בעצמו לבד, והתנועה הייתה כזו (ממחישה את תנועת ההכאה בידה על בית החזה). כל זמן שאני בחיים הוא עשה את זה כל כך הרבה פעמים שכבר נהיה פה חור בחולצה".

מן הדיון עולה ז'רגון משפטי כללי, לא בהכרח רשמי. המונח "לרצוח על שולחן העדים" חוזר כמה פעמים: "אני לא עליתי להעיד, כי קודם כל מאוד פחדתי שקורב ירצח אותי, ושאני לא אעמוד בזה". באמירה הזו מחברת זקן בין קורב לבין אולמרט, שאמר לה שקורב "ירצח אותה" על דוכן העדים, וכך היא מציגה עצמה כקורבנם המילולי של שני אדוניהם. עורך הדין אומר לה: "הם בעצם מכרו אותך לפרקליטות", והיא עונה: "לא מכרו אותי, מכרו אותו". זקן גם משחקת ללא קושי במונחים המשפטיים כגון עסקה, הפרת אמונים ושוחד. בכך היא שונה מעד רגיל, אבל אינה הופכת את הבקיאיות שלה לכלי נשק. כוחה בפשטותה, ובטיעון המרכזי, המפורש והנסתר: קודם שיקרתי, עכשיו אני אומרת אמת. במבט לא משפטי, האסטרטגיה של שולה זקן חזקה יותר. אולי מפני שהיא אדם רגשן מטבעו, וגם מפני שלכאורה היא חשה על קרקע מוצקה יותר של אמירת אמת מבחינתה, ובשל האפשרות להיות היא עצמה. בפרשת הולילנד נותר אולמרט העד באותו מקום, מוצק כסלע, אבל גישה זו לא סייעה לו בפסק הדין של השופט דוד רוזן. האם לאסטרטגיות השונות יש משמעות בהכרעות הדין? זו שאלה אחרת, הנמצאת בין אוזניהם של השופטים הפוסקים.

לפניות ולשאלות: ruvikr@netvision.net.il